

Nationaal Vrijheidsonderzoek 2013

Draagvlakdeel

Inhoudsopgave

	pagina
1. Achtergrond en doelstelling	3
2. Samenvatting	5
3. Staat 'oorlog' op de agenda van burgers?	6
4. Herdenken: 4 mei	16
5. Vieren: 5 mei	30

Bijlage

Onderzoeksverantwoording

Nationaal Vrijheidsonderzoek 2013

Veldkamp

Dieter Verhue
Bart Koenen

p5949

8 maart 2012

Achtergrond en doelstelling

- Sinds 2001 wordt het Nationaal Vrijheidsonderzoek door Veldkamp uitgevoerd. Dit onderzoek is opgezet om de beleving van Nederlanders ten aanzien van 4 en 5 mei te monitoren. Dit vanuit de gedachte dat deze beleving in de loop der tijd kan veranderen, doordat de Tweede Wereldoorlog steeds verder achter ons ligt en jongere generaties in de samenleving geen eigen herinneringen hebben aan de Tweede Wereldoorlog.
- Willen 4 en 5 mei een duidelijke plaats behouden in onze samenleving, dan moeten de Nationale Herdenking op 4 mei en de viering van 5 mei blijven aansluiten bij de beleving van de burgers. In dit rapport wordt ingegaan op het draagvlak voor de jaarlijkse Nationale Herdenking op 4 mei en de viering van de Nationale Bevrijding op 5 mei.
- Het Nationaal Vrijheidsonderzoek is uitgevoerd onder een representatieve steekproef van 925 personen uit het Nederlands publiek van 13 jaar en ouder. Binnen deze steekproef zijn ook westerse en niet-westerse allochtonen ondervraagd. Een onderzoeksverantwoording is als bijlage bij dit rapport opgenomen.

Samenvatting

Samenvatting (1/2)

Toenemende zorgen over de economische crisis

In het Nationaal Vrijheidsonderzoek is nagegaan welke plaats oorlog in de beleving van het Nederlands publiek inneemt. Ten opzichte van voorgaande jaren zijn Nederlanders zich in internationaal opzicht minder vaak zorgen gaan maken over oorlog en terrorisme en juist vaker over de economische crisis. In het algemeen zijn Nederlanders zich de laatste jaren minder zorgen gaan maken om internationale vraagstukken. Deze trend, waarin de internationale oriëntatie van Nederlanders afneemt en men zich meer nationaal oriënteert, blijkt ook uit ander door Veldkamp uitgevoerd onderzoek.¹

De associatie met 'oorlog' wordt beïnvloed door actuele oorlogen en conflicten

Bij 'oorlog' denkt een derde van de Nederlanders aan de Tweede Wereldoorlog. Men denkt daarnaast vaak aan actuele conflicten in - vooral - het Midden Oosten. Zo associeert een kwart de term 'oorlog' met de burgeroorlog in Syrië. Toch blijft de associatie met de Tweede Wereldoorlog door de jaren heen dominant. Dit geldt ook voor de eigen ervaringen: driekwart kent mensen die oorlog hebben meegemaakt of heeft zelf een oorlog meegemaakt, meestal gaat het hierbij om de Tweede Wereldoorlog.

¹ Monitor Maatschappelijke Vraagstukken (Bureau Veldkamp, 2012)

Samenvatting (2/2)

Groot en stabiel draagvlak voor 4 en 5 mei

Het Nationaal Vrijheidsonderzoek wordt sinds 2001 uitgevoerd. Het belang dat aan 4 en 5 mei wordt gehecht is door de jaren heen groot en stabiel. Ouderen hechten meer belang aan beide dagen dan jongeren. Het belang neemt toe met de leeftijd. Er is geen sprake van een generatie-effect, waarbij het belang bij elke nieuwe generatie afneemt. Dit jaar is het aantal Nederlanders dat de herdenking 'heel belangrijk' vindt, afgenomen. Bij 5 mei is die ontwikkeling al sinds 2010 zichtbaar.

Men herdenkt alle slachtoffers van alle oorlogen

De laatste jaren is een verschuiving te zien in wie men op 4 mei herdenkt en wat men op 5 mei viert. Steeds meer mensen denken op 4 mei aan alle slachtoffers uit de hele wereld van alle oorlogen en steeds minder mensen denken specifiek aan slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. Ook voor 5 mei geldt dat de viering ervan de laatste jaren anders wordt beleefd. Zo beschouwen steeds meer mensen 5 mei als een dag waarop ze erbij stilstaan dat vrijheid niet vanzelfsprekend is, terwijl men in het verleden nog vaker het einde van de Tweede Wereldoorlog of de bevrijding van het Koninkrijk vierde.

Draagvlakdeel

Staat 'oorlog' op de agenda van Nederlanders?

Staat 'oorlog' op de agenda van Nederlanders?

Zorgen wereldwijd

In het Nationaal Vrijheidsonderzoek wordt al jarenlang gevraagd naar de zorgen van het Nederlands publiek over wereldproblemen. Er wordt hiernaar gevraagd omdat het belangrijk is om na te gaan hoe deze maatschappelijke thema's zich verhouden tot 4 en 5 mei. Nederlanders zijn zich de afgelopen jaren minder vaak zorgen gaan maken over problemen die wereldwijd spelen. Het blijkt dat men zich sinds het uitbreken van de kredietcrisis meer zorgen is gaan maken over vraagstukken op nationaal niveau. Ook de prioritering van internationale vraagstukken is veranderd: oorlog en terrorisme stonden jarenlang bovenaan de lijst met zorgen, dit jaar is dat de economische crisis. Overigens met uitzondering van de 13- tot en met 17-jarigen: zij maken zich nog steeds het vaakst zorgen over oorlog.

Waar denkt men aan bij de term 'oorlog'?

75% van de Nederlandse bevolking kent mensen die een oorlog hebben meegemaakt of hebben zelf een oorlog meegemaakt. In de meeste gevallen gaat dit om de Tweede Wereldoorlog. De oorlog heeft nauwelijks nog invloed op hoe Nederlanders nu over Duitsers en Japanners denken. Een derde van de bevolking blijft de term 'oorlog' spontaan met de Tweede Wereldoorlog associëren. In 2012 was dat nog bijna de helft. Door de jaren heen is te zien dat de associatie met de Tweede Wereldoorlog afneemt wanneer grote actuele conflicten of oorlogen plaatsvinden. Zo associeert een kwart van de Nederlanders de term oorlog in 2013 met de burgeroorlog in Syrië.

Associaties vrijheid

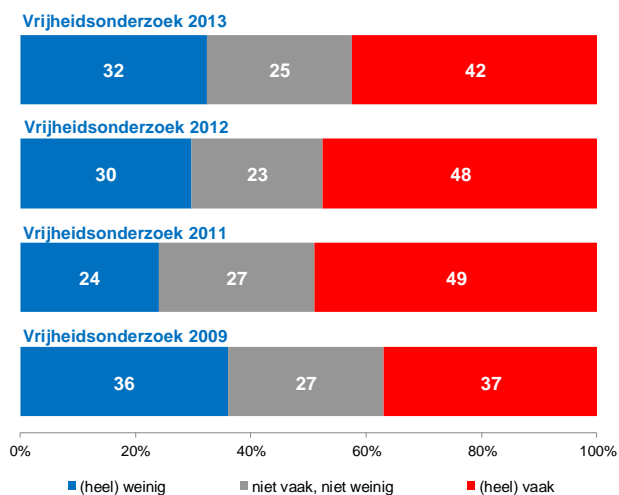
Historische gebeurtenissen hebben invloed op hoe mensen over vrijheid en onvrijheid denken. Zo blijken de val van de Berlijnse muur (1989) en het afschaffen van de slavernij (in Nederland in 1863) grote invloed te hebben op hoe mensen over vrijheid denken. De Tweede Wereldoorlog, de Holocaust of Shoah en het conflict in het Midden Oosten blijken van invloed te zijn op hoe mensen over onvrijheid denken.

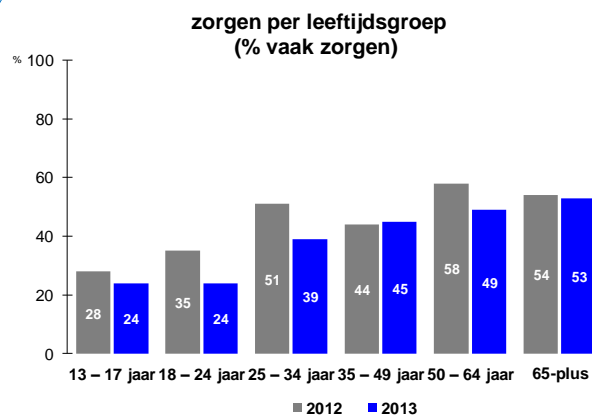
Oog voor onderwerpen buiten Nederland

Nederlanders zijn zich de afgelopen twee jaar minder vaak zorgen gaan maken over zaken die wereldwijd spelen, een maatschappelijke trend die zich sinds het uitbreken van de kredietcrisis voordoet.

Maakt u zich weleens zorgen over zaken die wereldwijd spelen?* (n=925)

- De afgelopen twee jaar zijn Nederlanders zich minder vaak zorgen gaan maken over zaken die wereldwijd spelen. Uit de Monitor Maatschappelijke Vraagstukken 2012, een door Veldkamp uitgevoerd onderzoek, blijkt dat het Nederlands publiek sinds 2010 meer belang is gaan hechten aan vraagstukken die in Nederland spelen en minder aan internationale vraagstukken.

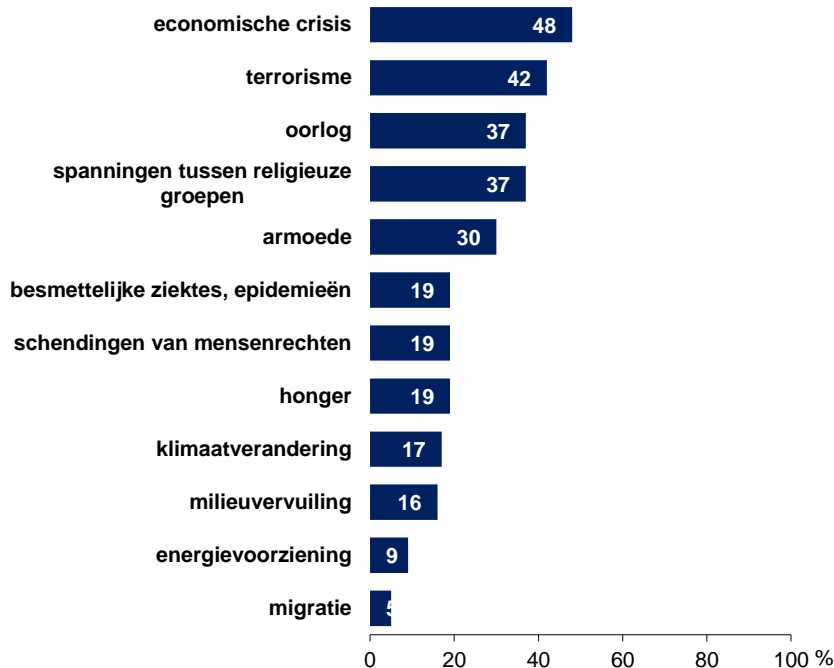
- Voor 18- tot en met 34-jarigen en 50- tot en met 64-jarigen zijn zich het afgelopen jaar minder zorgen gaan maken over zaken die wereldwijd spelen.

* In 2010 en voor 2009 is deze vraag niet gesteld.

De context van 4 en 5 mei - zorgen op wereldschaal

Nederlanders maken zich het meest zorgen om de economische crisis, terrorisme, oorlog en spanningen tussen religieuze groepen. Daarbij zijn verschillen in leeftijd: jongeren maken zich relatief vaak zorgen over oorlog, terwijl 65-plussers zich vaker zorgen maken over terrorisme.

Over welke van de volgende onderwerpen die wereldwijd spelen maakt u zich zorgen? (drie antwoorden mogelijk; % genoemd in top-3; n=925)

leeftijd	meeste zorgen over:
13- t/m 17 jaar	oorlog: 55%
18- t/m 24 jaar	crisis: 51%
25- t/m 34 jaar	crisis: 49%
35- t/m 49 jaar	crisis: 51%
50- t/m 64 jaar	crisis: 51%
65-plussers	terrorisme: 51%

- Jongeren tot en met 17 jaar maken zich ten opzichte van 2012 vaker zorgen over oorlog (55% versus 37% in 2012). 65-plussers maken zich in toenemende mate zorgen over terrorisme (51% versus 37% in 2012). Vorig jaar maakten 65-plussers zich nog het vaakst zorgen over de economische crisis (41%). Bij de middengroepen zijn de zorgen over de crisis net als in 2011 het grootst.

kinderrechten

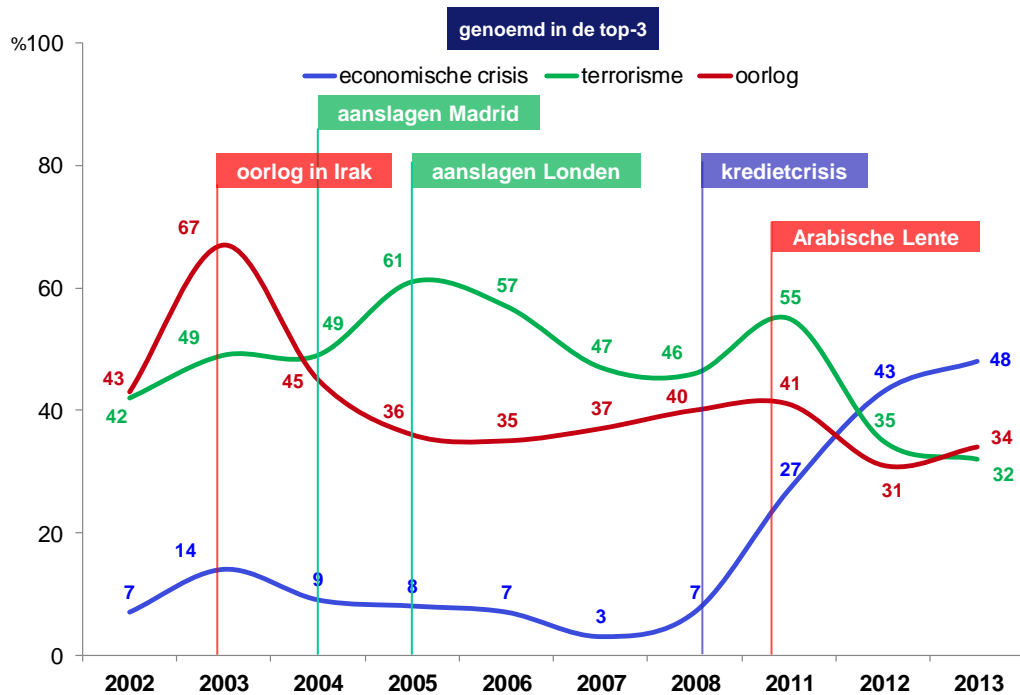
83%

Aan de groep die zich zorgen maakt over mensenrechten (22%) is gevraagd of zij vinden dat in internationale verdragen apart aandacht aan kinderrechten moet worden besteed. 83% geeft aan dit een goede zaak te vinden. 17% vindt dat kinderrechten onder de noemer mensenrechten vallen.

Zorgen op wereldschaal – top 3 door de jaren heen

Tot en met 2011 werd oorlog óf terrorisme jaarlijks het vaakst als onderwerp genoemd waarover men zich zorgen maakt. Vanaf 2012 wordt deze eerste plaats overgenomen door de economische crisis.

Ontwikkeling van de drie grootste wereldzorgen door de jaren heen*. In de grafiek zijn de percentages Nederlanders weergegeven die deze drie wereldzorgen noemen in hun top-3.

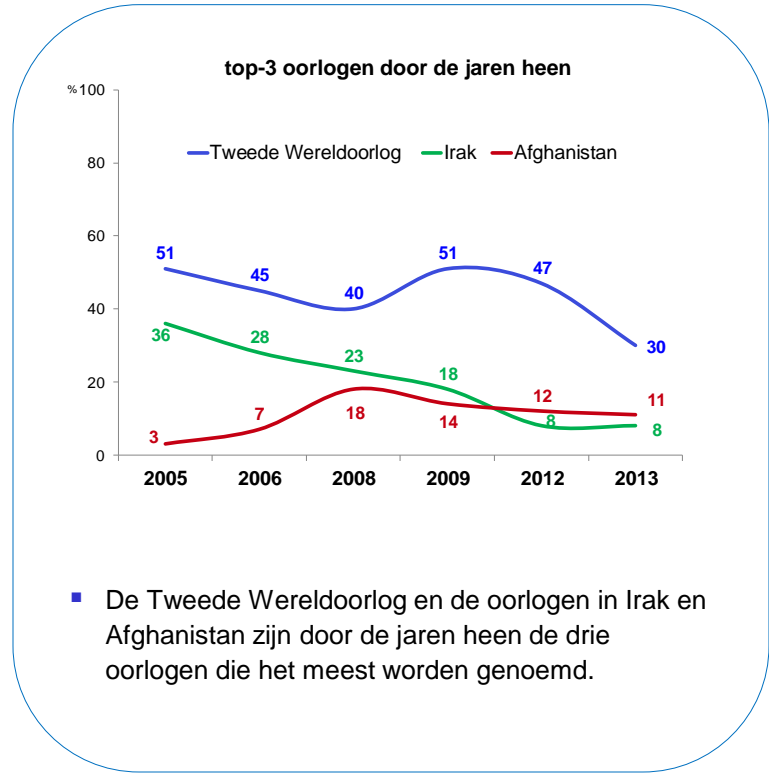
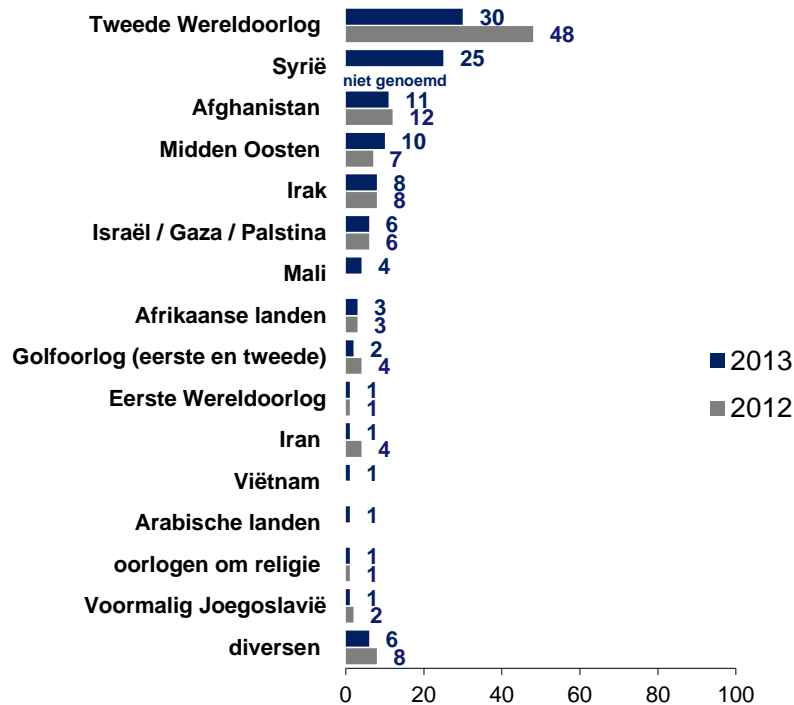
* Voor 2008 werd naar de zorgen over de economie' gevraagd. Vanaf 2011 naar de zorgen over 'de economische crisis'.

- De zorgen over oorlog en terrorisme zijn tot en met 2011 altijd groot geweest. De zorgen over oorlog waren het grootst in 2003 toen de VS Irak aanvielen (tweede Golfoorlog). De zorgen over terrorisme stegen na 2004 toen terreurnetwerk Al Qaida bomaanslagen in Madrid (2004) en Londen (2005) pleegden. In 2011 nemen de zorgen over terrorisme plots toe. In dat jaar werden geen grote aanslagen gepleegd, maar braken burgeropstanden uit in Tunesië en Egypte.
- Vanaf 2008 is een stijging te zien van het aantal Nederlanders dat zich zorgen maakt over de economische crisis.

Nederlanders denken bij de term 'oorlog' niet alleen aan de Tweede Wereldoorlog

Bijna een derde van het Nederlands publiek denkt bij de term 'oorlog' spontaan aan de Tweede Wereldoorlog. Vorig jaar was dat bijna de helft. Door de jaren heen is te zien dat de Tweede Wereldoorlog ondanks actuele oorlogen nog steeds het sterkste geassocieerd wordt met het begrip 'oorlog'.

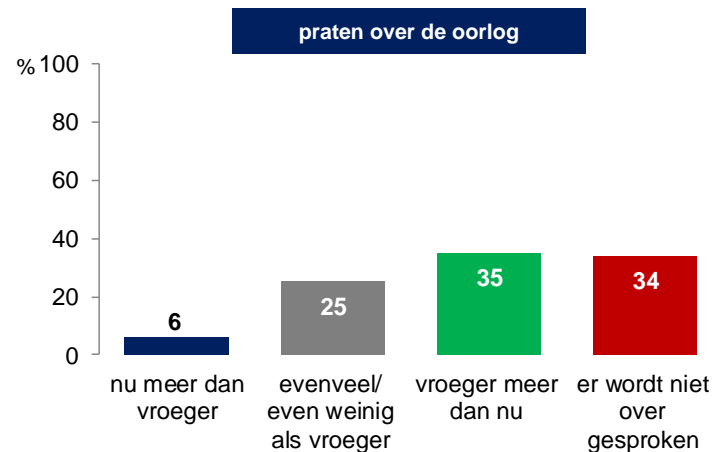
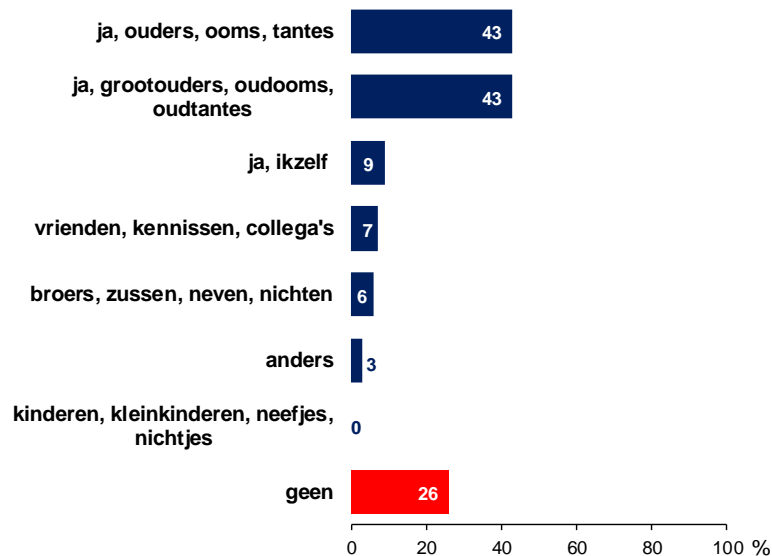
Als we het over oorlog hebben, welke oorlog komt dan als eerste in uw gedachten op? (open vraag; n=925)

Ervaringen met oorlog in de eigen omgeving

Driekwart van de Nederlanders (74%) kent mensen die zelf oorlog hebben meegemaakt. Dit zijn vooral ouderen (ouders, grootouders, oudooms en -tantes).

Heeft u zelf een oorlog meegemaakt of kent u mensen die een oorlog hebben meegemaakt? (n=925)

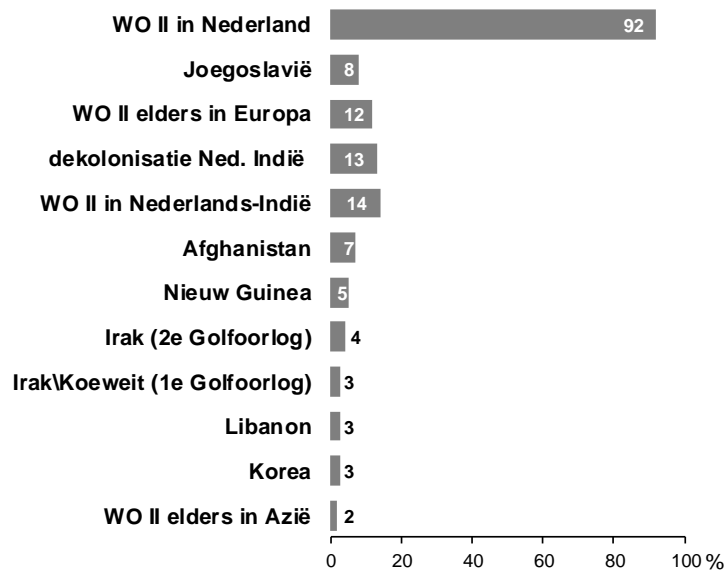

- Wordt binnen families nog gesproken over oorlogservaringen? In ruim een kwart van de families (35%) werd vroeger meer over de oorlog gesproken dan nu. In een even groot deel (34%) wordt nog steeds niet over de oorlog gesproken. In 6% van de families wordt nu meer dan vroeger over de oorlog gesproken.

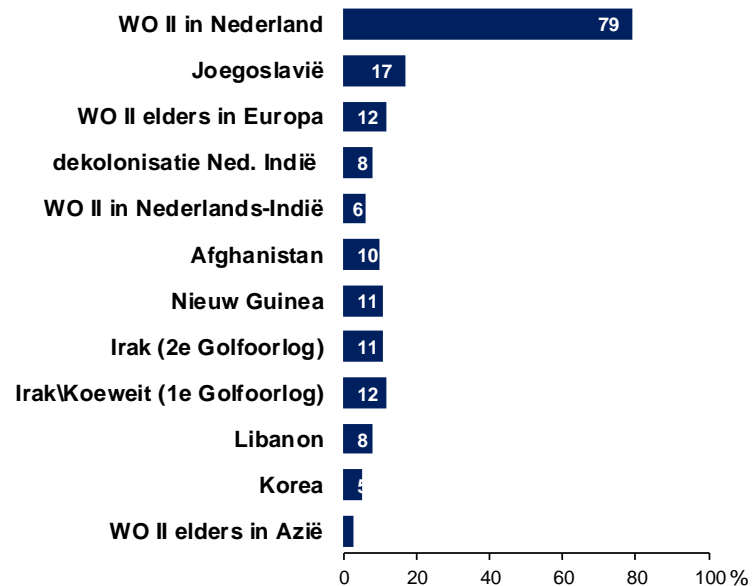
Welke oorlogen heeft men meegemaakt?

In de meeste gevallen gaat het om oudere mensen die de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt.

Welke oorlog hebben zij meegemaakt? (Basis: familieleden, vrienden, bekenden die een oorlog hebben meegemaakt; n=623).

Welke oorlog heeft u meegemaakt? (Basis: iedereen die zelf een oorlog heeft meegemaakt; n=87).

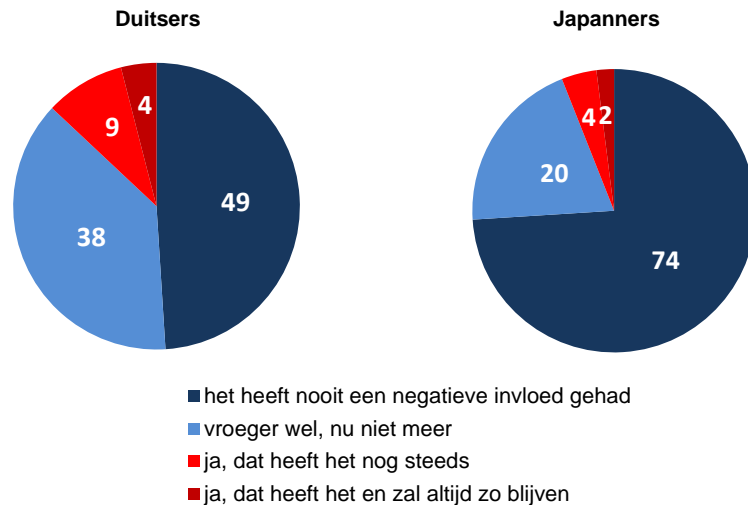

- Van alle mensen die aangeven zelf een oorlog te hebben meegemaakt, hebben acht op de tien de Tweede Wereldoorlog meegemaakt.

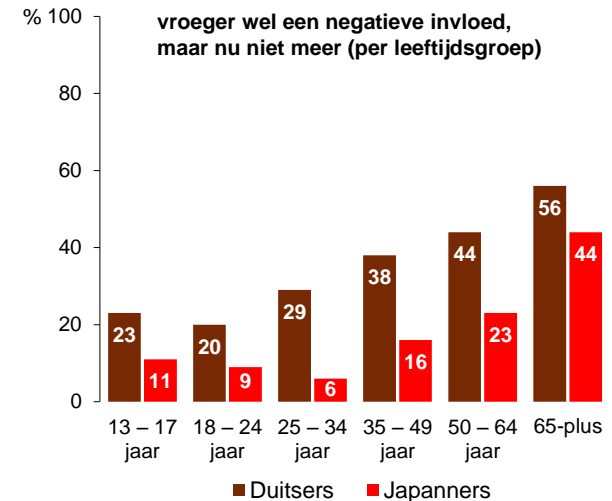
Beeldvorming over de voormalige bezetters

Voor de meeste Nederlanders heeft de Tweede Wereldoorlog geen invloed op de beeldvorming over Duitsers en Japanners. Een deel van de bevolking had vroeger wel een negatief beeld, maar nu niet meer.

Heeft de Tweede Wereldoorlog een negatieve invloed op hoe u over Duitsers/Japanners denkt? (n=925)

- Er zijn bij deze vragen nauwelijks significante verschillen met eerdere jaren waarin deze vragen zijn gesteld (2012, 2010, 2008). Alleen het aantal mensen dat aangeeft nooit negatief over Japanners te hebben gedacht is ten opzichte van 2008 licht gestegen (van 66% in 2008 tot 74% in 2013).

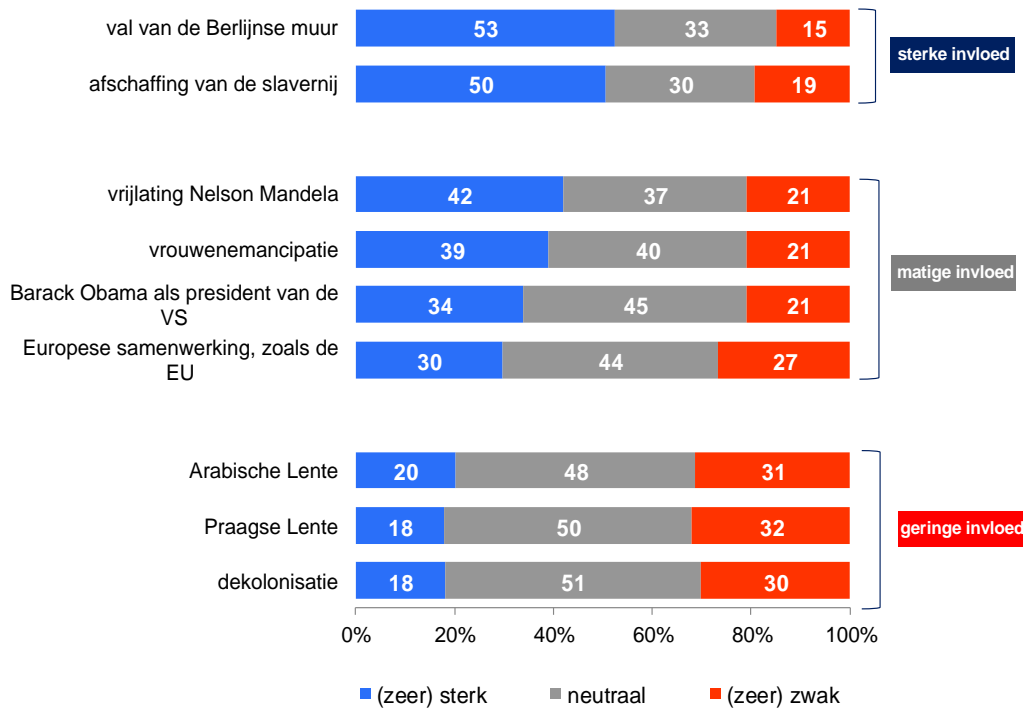

- Er is een verband tussen leeftijd en het beeld dat mensen hadden van Duitsers en Japanners. Hoe ouder men is, des te vaker had de Tweede wereldoorlog vroeger een negatieve invloed op hoe men over Duitsers en Japanners dacht.

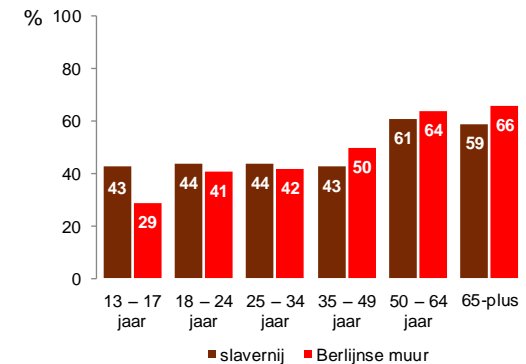
Welke historische gebeurtenissen hebben invloed op hoe mensen over vrijheid denken?

De val van de Berlijnse muur (1989) en de afschaffing van de slavernij (1863) zijn historische gebeurtenissen die voor de helft van de Nederlanders sterk bepalend zijn geweest voor de manier waarop zij over vrijheid denken.

In welke mate hebben de volgende gebeurtenissen uw denken over vrijheid bepaald? (n=925)

top-2 per leeftijdsgroep

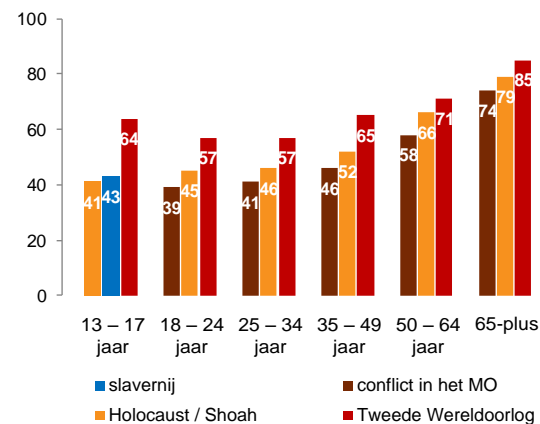
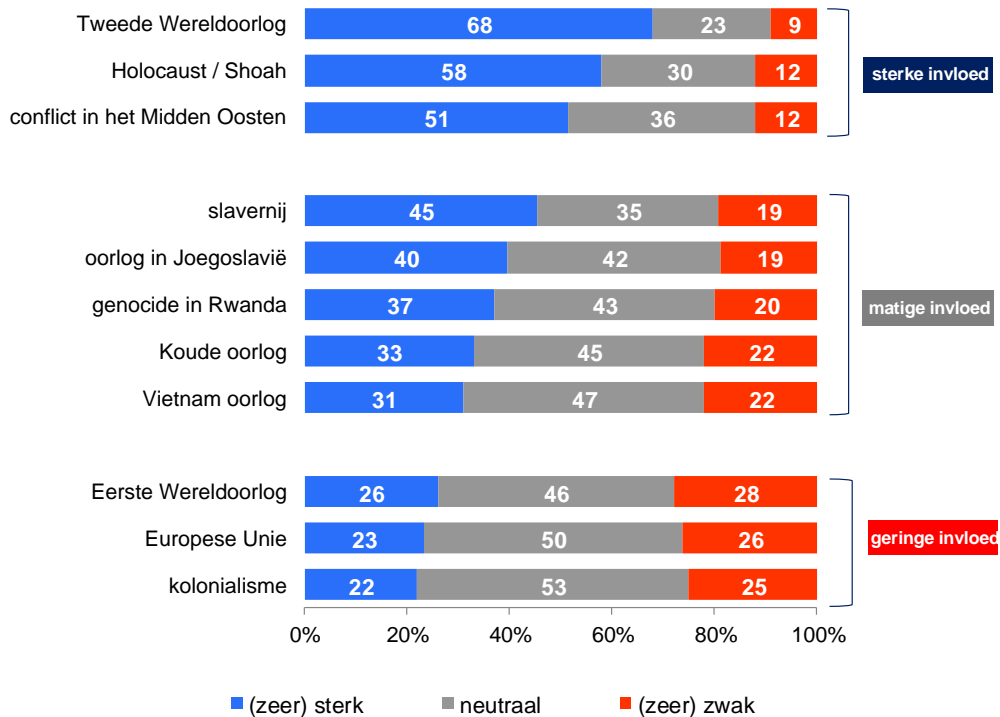
- De afschaffing van de slavernij en de val van de Berlijnse muur worden door alle leeftijdsgroepen het meest genoemd. Slavernij is tijdens de veldwerkperiode veel in het nieuws geweest. Zo was *Lincoln* (Spielberg, 2013) één van de grote favorieten in aanloop naar de Oscar uitreikingen en trok de film *Django Unchained* (Tarantino, 2013) wereldwijd volle bioscoopzalen. Ook is het dit jaar 150 jaar geleden dat de slavernij in het Koninkrijk der Nederlanden werd afgeschaft. De aandacht voor deze films en voor de afschaffing van de slavernij kan van invloed zijn geweest op de hoge notering van slavernij.

Welke historische gebeurtenissen zijn bepalend voor het denken over onvrijheid?

De Tweede Wereldoorlog, de Holocaust of Shoah en het conflict in het Midden Oosten zijn historische gebeurtenissen die voor meer dan de helft van de Nederlanders sterk van invloed zijn op de manier waarop zij over onvrijheid denken.

In welke mate hebben de volgende gebeurtenissen uw denken over onvrijheid bepaald? (n=925)

- De Tweede Wereldoorlog heeft de meeste invloed op de manier waarop Nederlanders over onvrijheid denken. Daarna komt de Holocaust (Shoah) en als derde het conflict in het Midden Oosten. Bij alle leeftijdsgroepen is die volgorde hetzelfde. Er is één uitzondering: jongeren van 13 tot en met 17 jaar (43%) noemen relatief vaak de slavernij.

Draagvlakdeel

Herdenken: 4 mei

Herdenken: 4 mei

Draagvlak voor 4 mei

Het Nationaal Vrijheidsonderzoek geeft elk jaar een beeld van de beleving van 4 mei en het belang dat mensen aan de herdenking hechten. Door op deze manier een vinger aan de pols te houden, kan gevolgd worden in welke mate 4 mei blijft aansluiten op de beleving van burgers.

Stilstaan bij de gevolgen van oorlog

Van het Nederland publiek vindt 84% de herdenking op 4 mei (heel) belangrijk. Dit draagvlak is stabiel in de tijd. Wel is het aantal Nederlanders dat 4 mei *heel* belangrijk vindt, afgenomen ten opzichte van 2012. Net als in voorgaande jaren wordt de herdenking in de eerste plaats belangrijk gevonden voor groepen die oorlog hebben meegemaakt of dierbaren in een oorlog hebben verloren. De herdenking wordt vooral gezien als een manier om respect te tonen voor oorlogsslachtoffers en als een moment om stil te staan bij de gevolgen van oorlog.

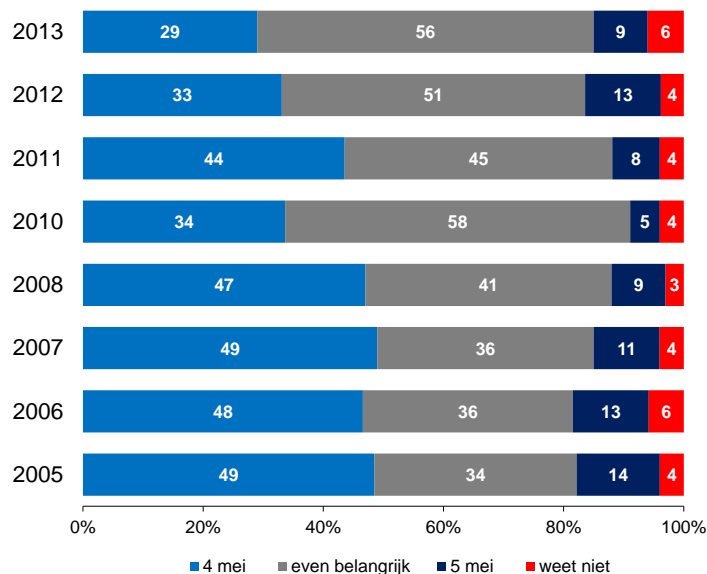
Men herdenkt steeds vaker alle slachtoffers van alle oorlogen

Bijna negen op de tien Nederlanders staan op 4 mei stil bij de herdenking. Een ruime meerderheid volgt de herdenking op televisie, via de radio of online. Ongeveer de helft van de Nederlanders herdenkt op 4 mei alle slachtoffers uit de hele wereld van alle oorlogen. Een ruime meerderheid vindt dat de meeste groepen oorlogsslachtoffers voldoende aandacht krijgen tijdens de herdenking.

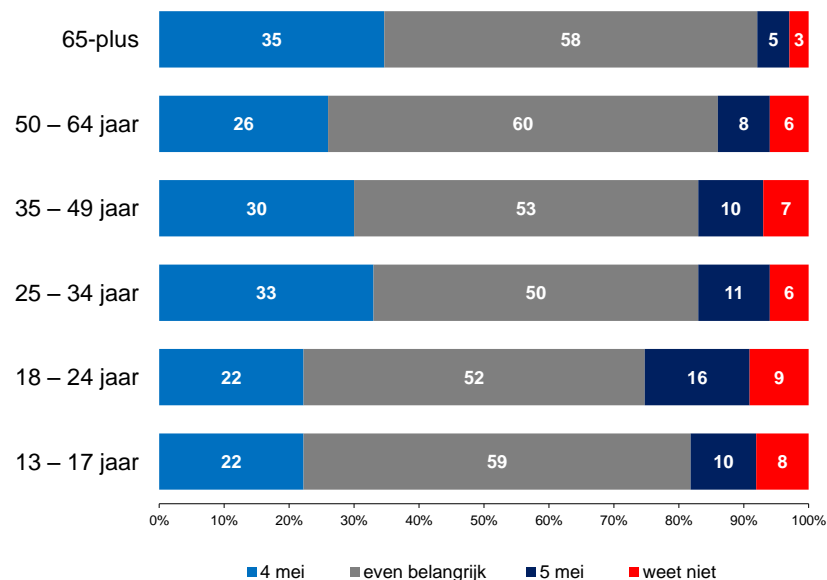
Worden 4 en 5 mei even belangrijk gevonden?

4 mei wordt vaker belangrijker gevonden dan 5 mei en ruim de helft van de Nederlandse bevolking vindt 4 en 5 mei even belangrijk. De groep die beide dagen even belangrijk vindt, is sinds 2005 gestaag gegroeid.

Wat is voor u belangrijker: 4 of 5 mei? (n=925)

Wat is voor u belangrijker: 4 of 5 mei? (per leeftijdsgroep; n=925)

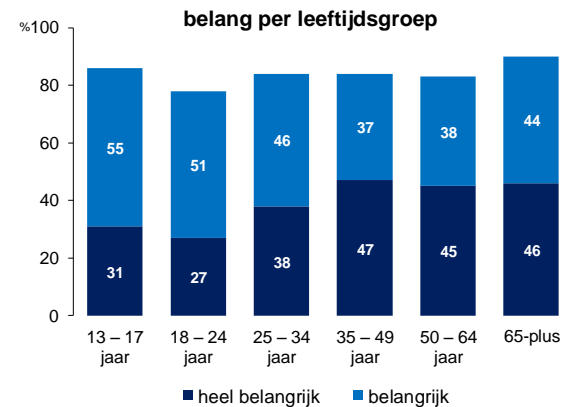
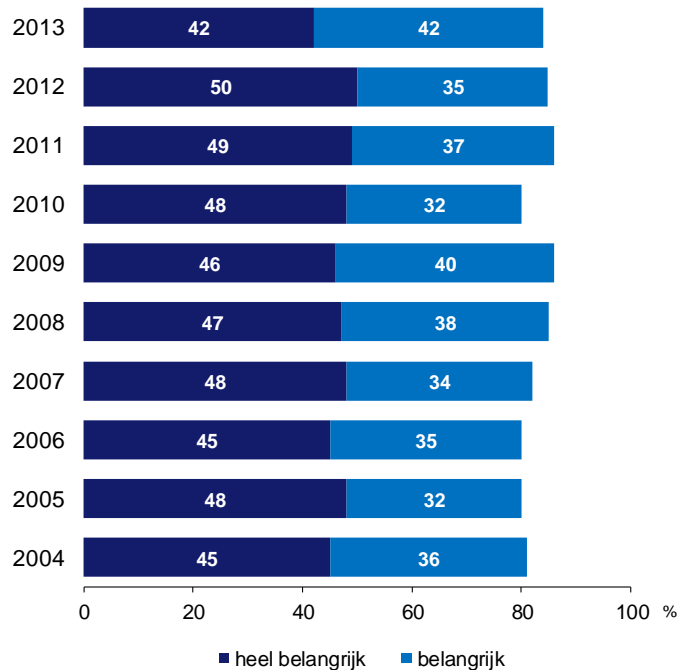

- Jongeren tot en met 24 jaar vinden de herdenking op 4 mei wat vaker minder belangrijk dan mensen die ouder zijn dan 24 jaar. Vooral 18- tot en met 24-jarigen vinden 5 mei relatief vaak belangrijk.

Hoe belangrijk wordt 4 mei gevonden?

Het draagvlak voor de jaarlijkse herdenking op 4 mei is groot en stabiel door de jaren heen: 84% van het Nederlands publiek vindt het belangrijk dat op die dag wordt stilgestaan bij oorlogsslachtoffers. Ten opzichte van 2012 vinden minder Nederlanders 4 mei *heel* belangrijk.

In welke mate vindt u het belangrijk dat jaarlijks op 4 mei wordt stilgestaan bij oorlogsslachtoffers? (n=925)

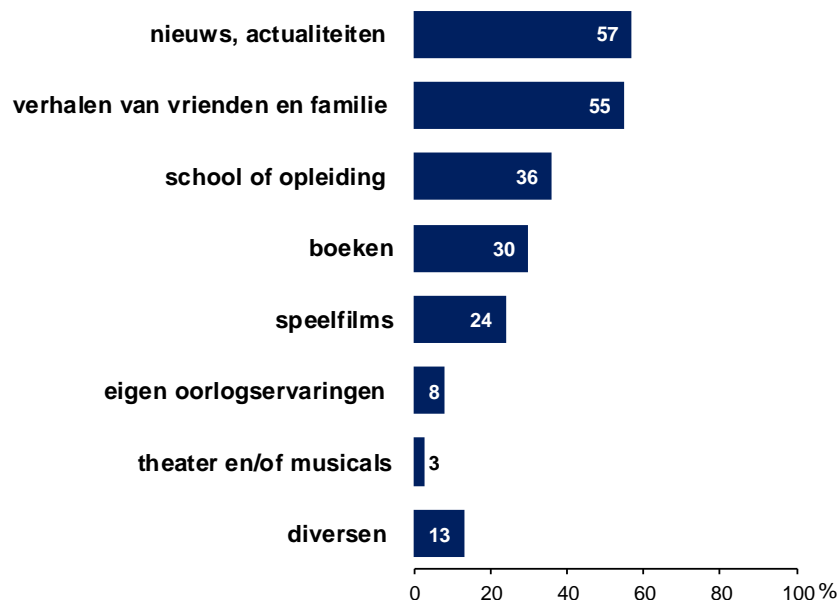

- In vergelijking met 2012 is het aantal 50- tot en met 64-jarigen dat 4 mei *heel* belangrijk afgenomen met 17 procentpunten. Bij de 65-plussers met 19 procentpunten. Hoewel dit een forse afname is, is het te vroeg om te stellen dat er sprake is van een trend.
- Nederlanders van 35 jaar en ouder vinden de herdenking op 4 mei vaker heel belangrijk dan Nederlanders die jonger zijn dan 35 jaar. Dit verschil was ook in voorgaande jaren te zien. Het belang dat men aan 4 mei hecht neemt toe naarmate men ouder wordt en staat los van de generatie tot welke men behoort. Er is sprake van een leeftijdseffect en niet van een generatie-effect.

Waarvoor vindt men 4 mei belangrijk?

Nieuws en actualiteiten en verhalen van vrienden en familie zijn de meest genoemde redenen waarom men 4 mei belangrijk vindt.

Waarvoor vindt u 4 mei belangrijk? (n=925)

meest genoemde reden waarom men 4 mei belangrijk vindt, per leeftijdsgroep

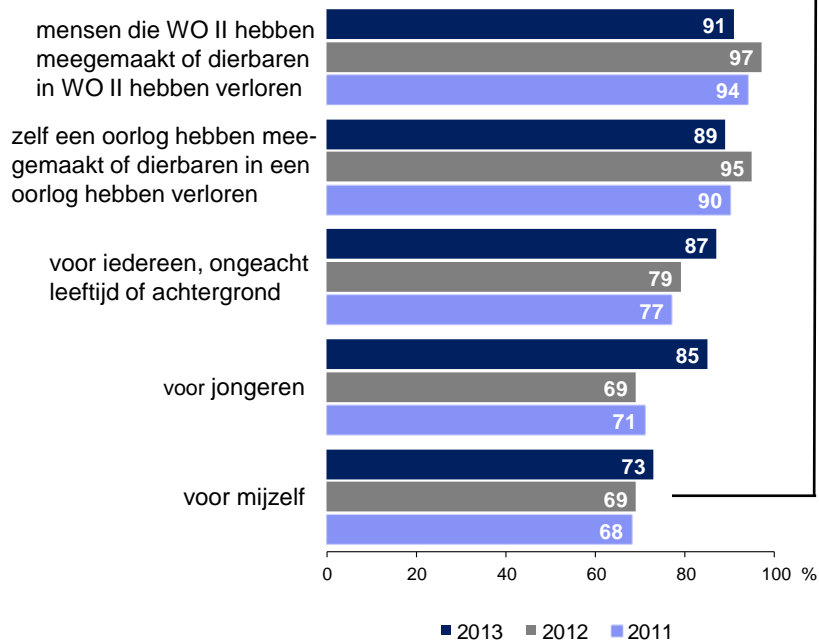
leeftijd	meest genoemd reden:
13- t/m 17 jaar	verhalen: 51%
18- t/m 24 jaar	nieuws: 57%
25- t/m 34 jaar	nieuws: 68%
35- t/m 49 jaar	nieuws: 51%
50- t/m 64 jaar	verhalen: 67%
65-plussers	verhalen: 63%

- De zes leeftijdsgroepen vinden 4 mei belangrijk door verschillende factoren. Zo zijn voor 50-plussers de verhalen van vrienden en familie het vaakst belangrijk, terwijl mensen van 18 tot en met 50 jaar vaker nieuws of actualiteiten noemen. Door 13- tot en met 17-jarigen worden verhalen van familie en vrienden het meest genoemd als reden waarom zijn 4 mei belangrijk vinden.

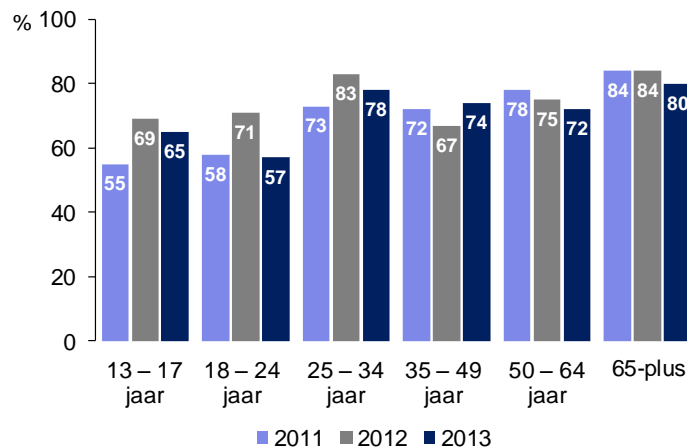
Voor wie is de herdenking belangrijk?

Aan de Nederlanders is gevraagd voor wie zij de herdenking belangrijk vinden. Men blijft de herdenking het belangrijkste vinden voor mensen die de Tweede Wereldoorlog zelf hebben meegemaakt. Toch zijn er belangrijke verschuivingen ten opzichte van 2012: zo is men de herdenking vaker belangrijk gaan vinden voor iedereen (ongeacht leeftijd of achtergrond) en voor jongeren.

Hoe belangrijk is de herdenking op 4 mei voor de volgende groepen? (n=925)

73% vindt de herdenking belangrijk voor zichzelf. In deze grafiek is deze groep uitgesplitst op leeftijd

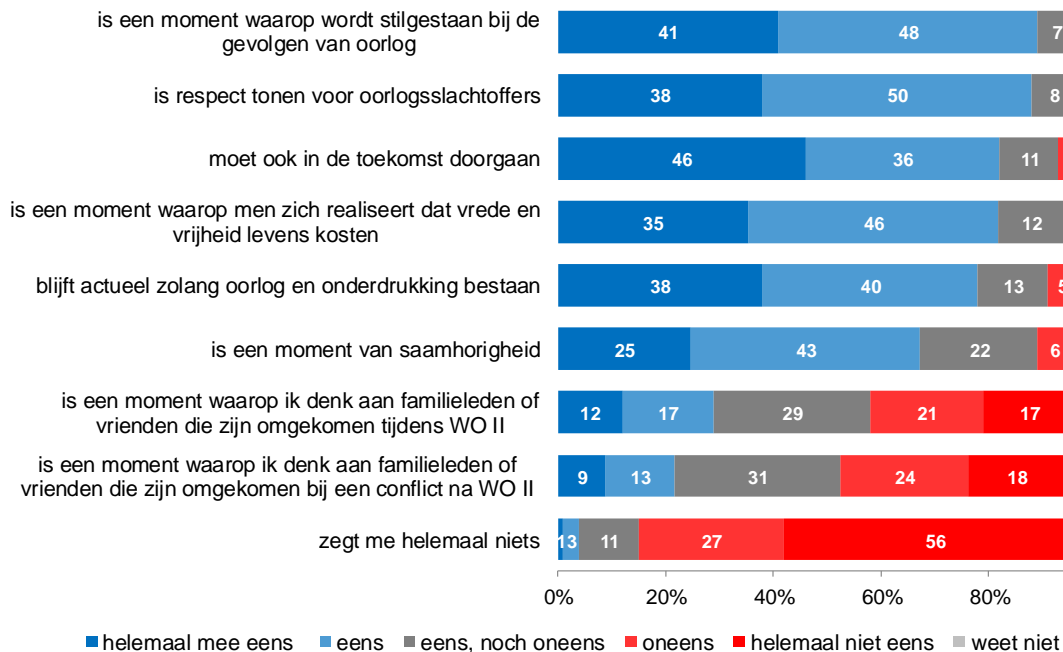

- 13- tot en met 24-jarigen vinden de herdenking minder belangrijk voor zichzelf dan ouderen.

Wat betekent de herdenking voor Nederlanders?

De dodenherdenking wordt door de meeste Nederlanders gezien als een moment om stil te staan bij de gevolgen van oorlog en als moment waarop zij respect tonen voor oorlogsslachtoffers. Men denkt hierbij eerder aan de gevolgen van oorlog in het algemeen dan aan slachtoffers van oorlog in de eigen familie. Ruim acht op de tien Nederlanders vinden dat de herdenking ook in de toekomst door moet gaan.

Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende stellingen. De jaarlijkse dodenherdenking op 4 mei ... (n=925)

- Er zijn geen significante verschillen met andere jaren waarin dezelfde stellingen werden voorgelegd. Op de volgende pagina lichten we één uitzondering hierop uit.
- Ook de verschillen tussen de leeftijdsgroepen laten hetzelfde beeld zien als in voorgaande jaren: ouderen beschouwen de herdenking vaker dan jongeren als een moment van saamhorigheid en als moment waarop men zich realiseert dat vrede en vrijheid levens kosten. Ook denkt de helft van de 65-plussers (47%) aan familieleden of vrienden die zijn omgekomen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Bij mensen van jonger dan 65 jaar is dit minder vaak het geval.

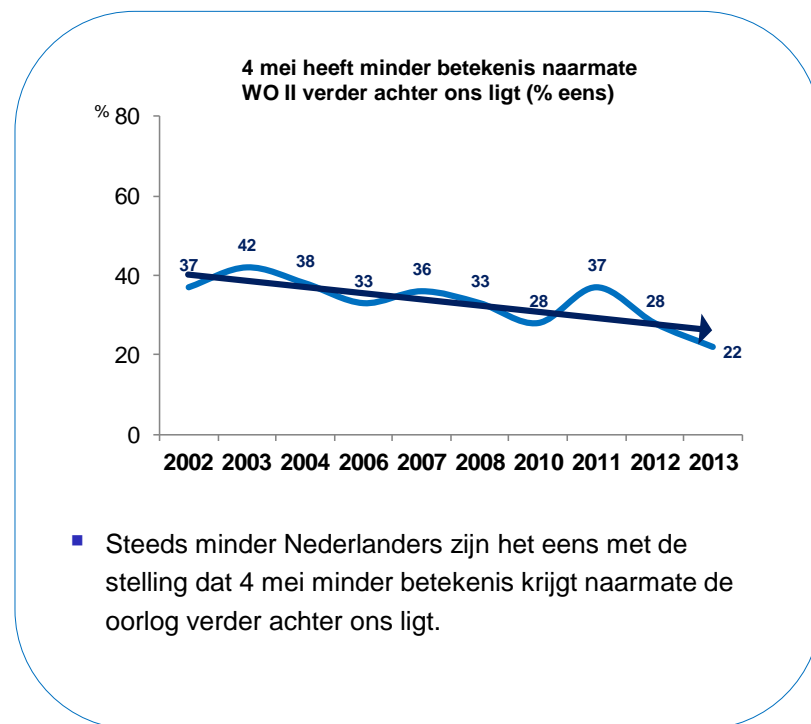
Krijgt de herdenking minder betekenis naarmate de oorlog verder achter ons ligt?

Nederlanders blijven veel waarde aan de dodenherdenking op 4 mei hechten. Door de jaren heen vinden steeds minder Nederlanders dat de betekenis van 4 mei afneemt, naarmate de oorlog verder achter ons ligt.

Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende stelling. De dodenherdenking op 4 mei heeft steeds minder betekenis naarmate de Tweede Wereldoorlog verder achter ons ligt (percentages eens; n=925)

	13 – 17	18 – 24	25 – 34	35 – 49	50 – 64	65-plus	totaal
	jaar	jaar	jaar	jaar	jaar	jaar	jaar
	%	%	%	%	%	%	%
2013	19▼	28	23	19▼	23	23	22
2012	25	35▲	21▼	27	33	25	28
2011	36	50▲	30▼	36	38	38	37
2010	29	31	26	29	23▼	33	28
2008	35	35	32	33	32	37	33
2007	42▲	39	42▲	28	23▼	39	36
2006	37	36	33	33	35	29	33
2004	43	35	36	40▲	34	40▲	38
2003	43	52▲	38	39	46	39	42
2002	26	36	42▲	39	36	32	37

▲ = significant vaker ▼ = significant minder vaak

Herdenken leeftijdsgroepen verschillende groepen slachtoffers?

Jong en oud herdenken het meest alle oorlogsslachtoffers uit de hele wereld van alle oorlogen. Ouderen herdenken daarnaast vaker specifiek aan de Nederlandse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog.

Wat betekent de dodenherdenking op 4 mei voor u? Voor mij is het de herdenking van (meer antwoorden mogelijk, N=925)

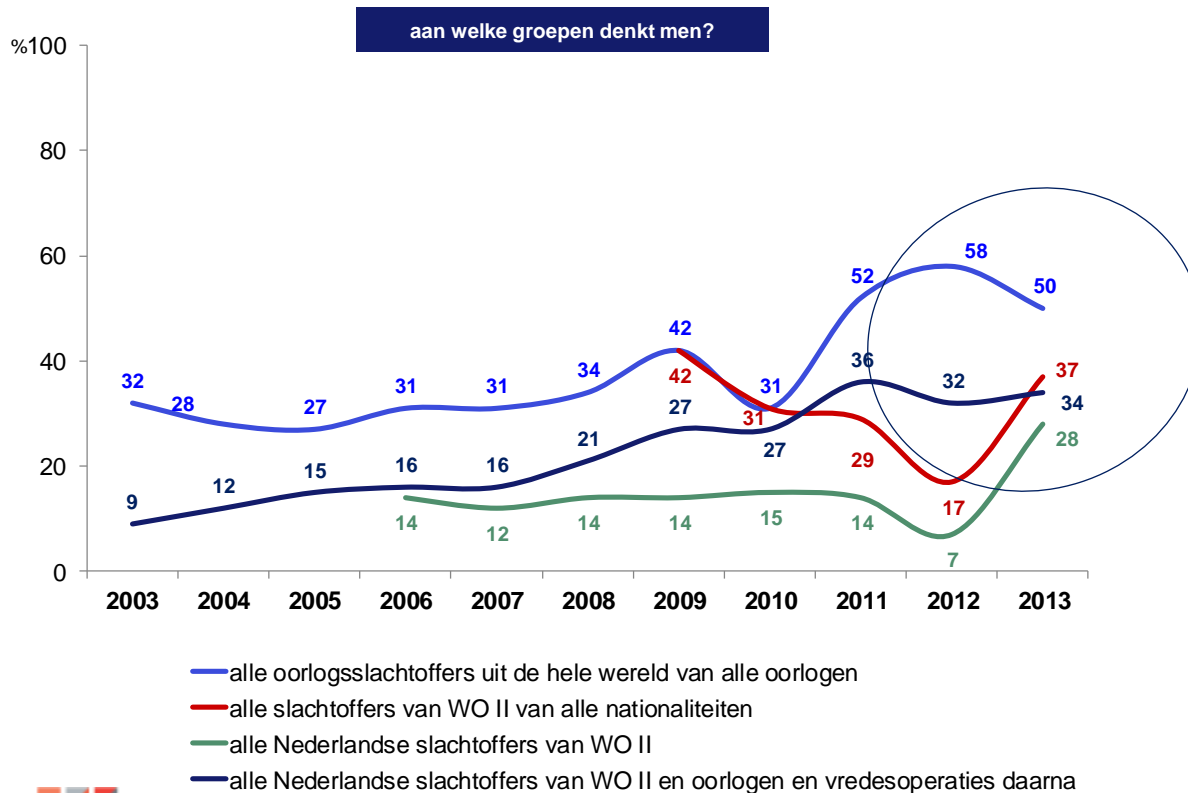
	totaal	13-17 jaar	18-24 jaar	25-34 jaar	35-49 jaar	50-64 jaar	65-plus
		%	%	%	%	%	%
▪ alle oorlogsslachtoffers uit de hele wereld van alle oorlogen	50	48	42	54	48	46	57
▪ alle slachtoffers van de <u>Tweede Wereldoorlog</u> van alle nationaliteiten	37	31	32	33	40	40	39
▪ alle <u>Nederlandse</u> slachtoffers van de <u>Tweede Wereldoorlog</u> en oorlogen en vredesoperaties daarna	34	29	32	30	32	37	40
▪ alle <u>Nederlandse</u> slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog	28	23	27	26	25	27	41
▪ anders	3	1	2	2	2	4	3
▪ Weet niet	1	2	6	3	2	2	-

- Er zijn niet veel uitgesproken verschillen tussen de leeftijdsgroepen. Wel herdenken Nederlanders onder de 35 jaar relatief vaak alle oorlogsslachtoffers uit de hele wereld van alle oorlogen, terwijl Nederlanders van 35 jaar en ouder ook vaak aan andere groepen denken.

Hoe herdenkt men verschillende groepen door de jaren heen?

Het afgelopen jaar is men vaker aan alle slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog gaan denken en aan alle slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog van welke nationaliteit dan ook.

Wat betekent de dodenherdenking op 4 mei voor u? Voor mij is het de herdenking van (meer antwoorden mogelijk, door de jaren heen)

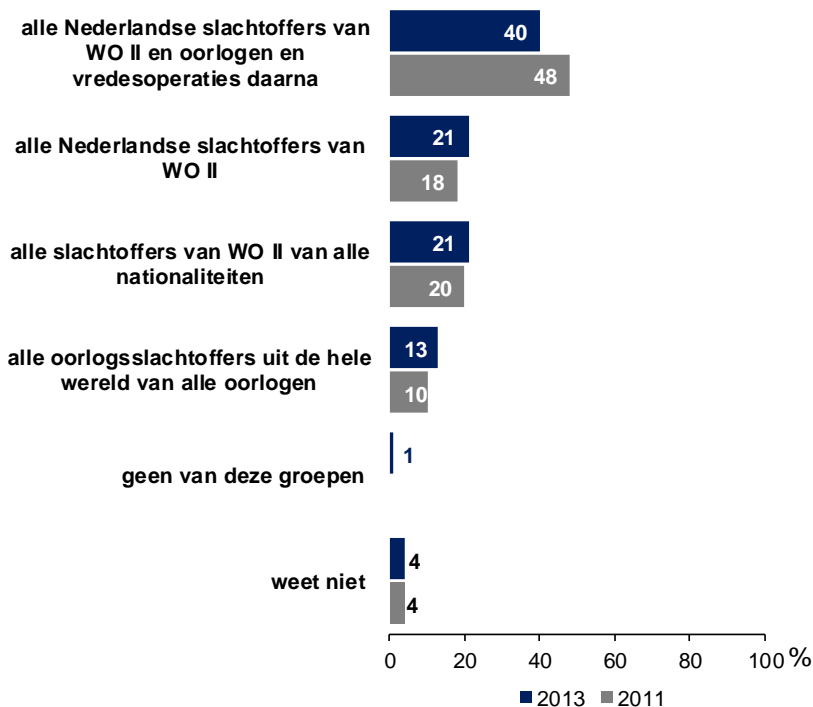

- Van 2010 tot en met 2012 dacht men steeds minder vaak aan alle Nederlandse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en alle slachtoffers van de Tweede wereldoorlog van alle nationaliteiten. Het afgelopen jaar is men echter weer significant vaker aan beide groepen gaan denken (stijging van respectievelijk 21 en 20 procentpunten).

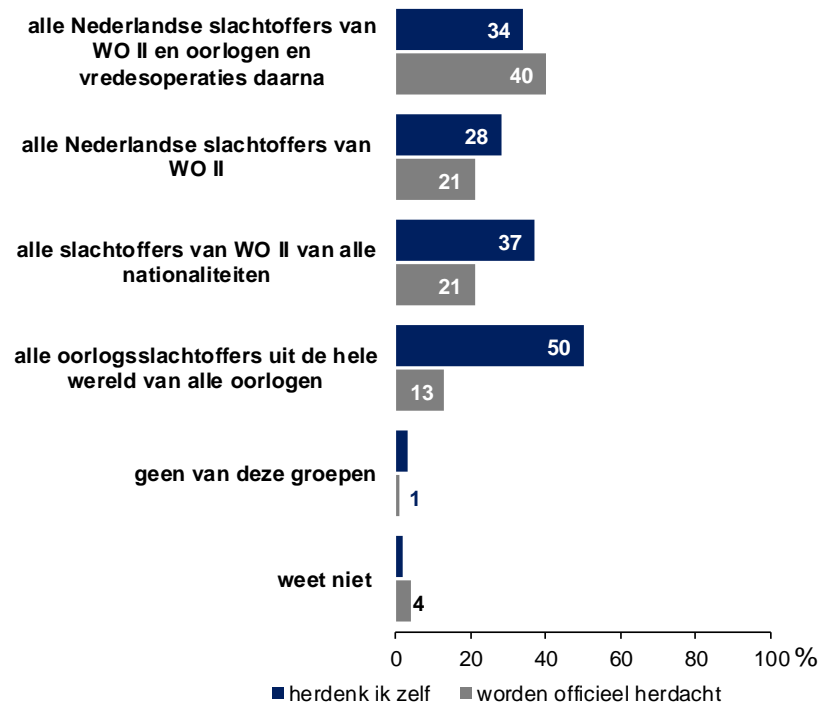
Weet men wie officieel worden herdacht?

Vier op de tien Nederlanders weten dat op 4 mei alle Nederlandse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en oorlogen en vredesoperaties daarna worden herdacht. Een derde van de Nederlanders denkt zelf op 4 mei ook daadwerkelijk aan die groep.

Weet u wie op 4 mei officieel worden herdacht? (vergeleken met 2011; n=925)

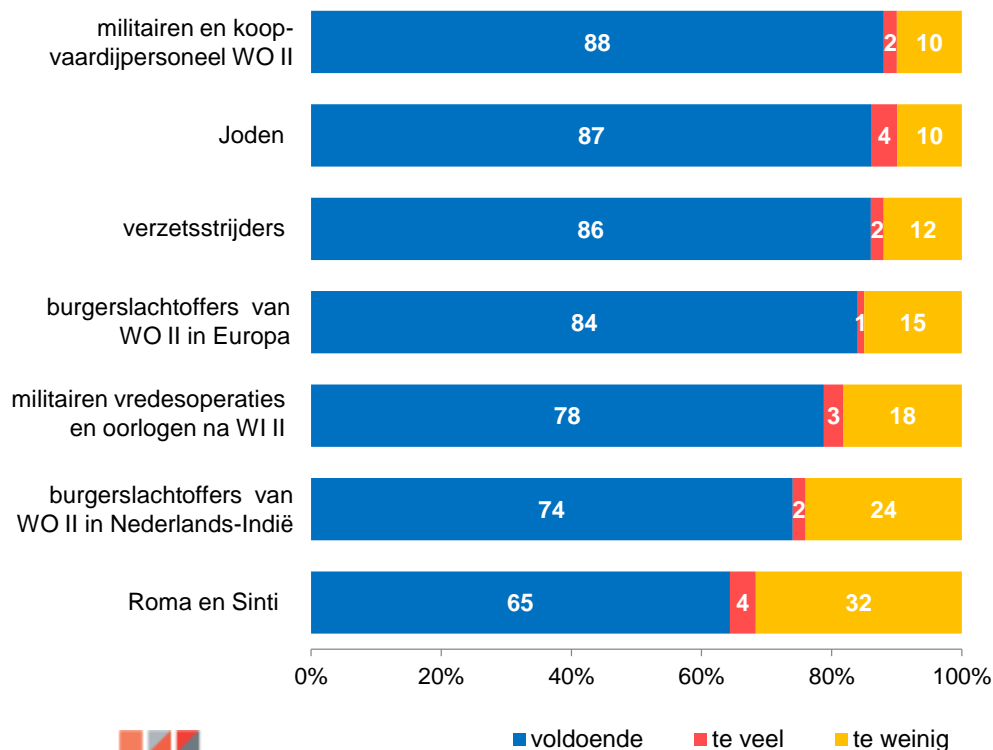
Weet u wie op 4 mei officieel worden herdacht? (vergeleken met de groepen die men werkelijk herdenkt; n=925)

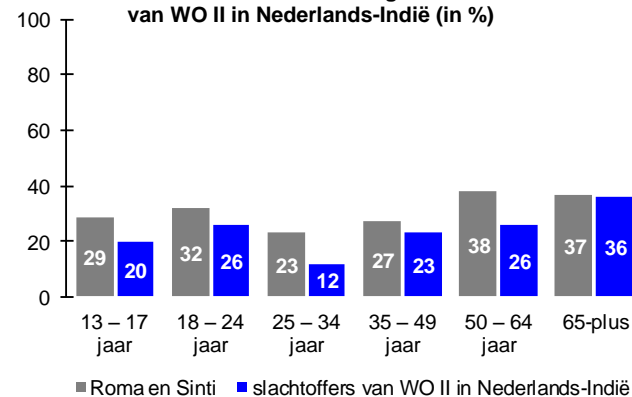
Is op 4 mei voldoende aandacht voor specifieke groepen slachtoffers?

Een ruime meerderheid vindt dat de meeste groepen oorlogsslachtoffers voldoende aandacht krijgen op 4 mei. Een derde van de Nederlanders vindt echter dat te weinig aandacht is voor Roma en Sinti. Een kwart vindt dat te weinig aandacht is voor burgerslachtoffers van de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië.

Vindt u dat er tijdens de herdenking op 4 mei voldoende aandacht is voor de volgende oorlogsslachtoffers? (n=925)

Er is te weinig aandacht voor vervolging van Roma en Sinti en burgerslachtoffers van WO II in Nederlands-Indië (in %)

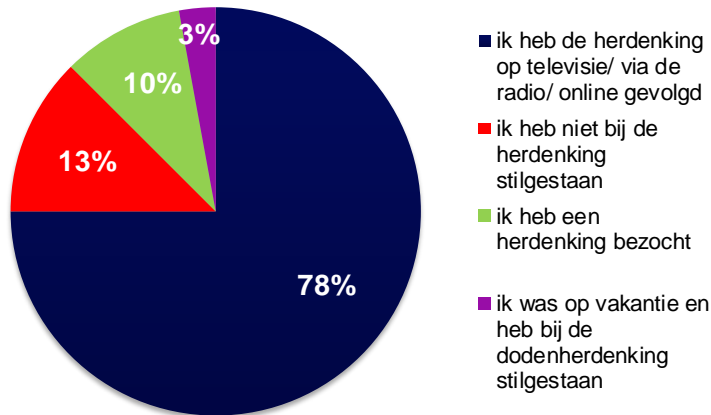

- Nederlanders zijn doorgaans tevreden over de hoeveelheid aandacht die op 4 mei aan verschillende groepen slachtoffers wordt besteed. Uitzonderingen zijn Roma en Sinti en burgerslachtoffers van de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië.

Wat doet men op 4 mei?

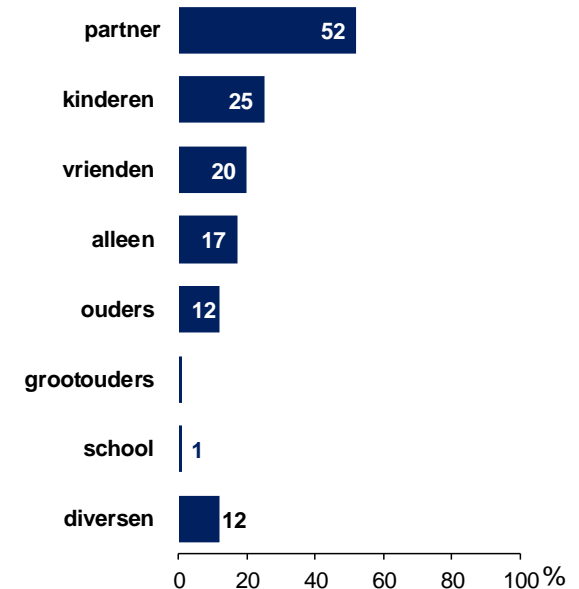
Van het Nederlands publiek heeft 87% het afgelopen jaar bij de herdenking stilgestaan. Het grootste deel daarvan heeft de herdenking op televisie, via de radio of online gevolgd.

Op welke manier heeft u het afgelopen jaar stilgestaan bij de dodenherdenking op 4 mei? (n=925)

- Er zijn weinig verschillen in de wijze waarop Nederlanders van verschillende leeftijden stilstaan bij de herdenking. Alleen jongeren van 18- tot en met 24 jaar geven relatief vaak aan niet stil te staan bij de herdenking (20% versus 13% van het Nederlands publiek).

Met wie was u bij de herdenking? (meer antwoorden mogelijk, n=90)

- In totaal heeft 10% van de bevolking van 13 jaar en ouder een herdenking op 4 mei bezocht. Omgerekend zijn dat 1,6 miljoen Nederlanders van 13 jaar en ouder. In de helft van de gevallen bezoekt men de herdenking met de partner. Een kwart bezoekt een herdenking met de kinderen.

Wat willen mensen over 4 mei doorgeven aan hun kinderen en kleinkinderen?

De vraag 'wat wilt u doorgeven aan uw kinderen en kleinkinderen?' is in een open vraag voorgelegd aan de respondenten. Op deze pagina is een bloemlezing weergegeven van de antwoorden (n=654)

'De aandacht voor de onzinnigheid van een oorlog.'

'Dat zo iets als de Tweede Wereldoorlog nooit meer mag gebeuren.'

'Dat er mensen voor ons gevochten hebben en dat we alle soldaten en burgers die in oorlogen zijn omgekomen moeten herdenken.'

'Vrede is het grootste goed in ons dagelijks leven, en die is mede verdiend door de gevallen.'

'Er zullen altijd oorlogen en vredesmissies zijn waar slachtoffers vallen, deze moeten worden blijven herdacht.'

'Dat de slachtoffers hun leven hebben gegeven voor de vrijheid van ons land.'

'Ik heb aan mijn kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen doorgegeven dat wij (zij en ik) op die dag alle oorlogsslachtoffers van alle nationaliteiten herdenken en dat wij ons best zullen doen dat er geen oorlog meer komt.'

'Dat vrijheid niet vanzelfsprekend is en dat onze rechtstaat misschien niet ideaal is, maar dat er nog veel slechtere staatsvormen zijn met veel minder vrijheid.'

'Het besef dat voor vrijheid gevochten wordt en dit is dus geen automatisch, maar een verworven recht is waarvoor nog steeds wordt gevochten.'

'Dat Nederland ook oorlog heeft gekend, en dat er tijdens die oorlog vele joden en anderen de dood vonden.'

'Het is belangrijk om te blijven herdenken! De oorlog mag nooit vergeten worden.'

'Dat het niet vanzelfsprekend is dat we hier in vrede leven.'

Wat zou men aan 4 mei willen veranderen?

De vraag 'wat zou u aan de herdenking op 4 mei willen veranderen?' is in een open vraag voorgelegd aan de respondenten. Op deze pagina is een bloemlezing weergegeven van de antwoorden (n=599)

'Meegaan met de actualiteit, jongeren blijven betrekken.'

'Breng wat meer variaties in herdenkingen. Voor mij is de herdenking elk jaar hetzelfde. Ik ben ook wel eens benieuwd naar de verhalen van oud militairen in plaats van gedichten te horen.'

'Ik zou er niets aan veranderen. Wat ik wel vind is dat er meer aandacht onder de jeugd gebracht moet worden'

'Dat ook de Duitse gesneuvelde soldaten worden herdacht want die hadden vaak ook geen keus en werden ook gedwongen'

'Niets.'

'Het misschien iets actueler maken, iets minder de nadruk op de Tweede Wereldoorlog en meer op de oorlogen die nog steeds gaande zijn.'

'Niets.'

'Wellicht een documentaire in aanloop naar 4 mei als voorlichting op scholen ter bewustwording. Beseffen jongeren waarom 4 mei is en wat er voor gegeven is?'

'Dat de slachtoffers van voor de Tweede Wereldoorlog uit de koloniën ook worden meegenomen.'

'Helemaal niets! Laten zo als het nu is.'

'Niets, die is zo indrukwekkend genoeg'

'Meer aandacht via media over recente gebeurtenissen. Er zijn veel onbekende conflicten in de wereld die de aandacht verdienen en 4 mei is een goed moment op dit aan te kaarten.'

'De herdenking is uiteindelijk voor de gevallen en nabestaanden van de Tweede Wereldoorlog. De oorlogen die erna hebben plaatsgevonden zouden niet tijdens deze dag herdacht moeten worden. Daar kan gemakkelijk een andere dag voor worden uitgekozen.'

'Niets.'

Verschillen naar opleiding en etniciteit

Verschillen naar opleidingsniveau

Net als in voorgaande jaren verschillen hoog- en laagopgeleiden niet fundamenteel van elkaar in het belang dat ze hechten aan de herdenking op 4 mei. Ze staan even vaak stil bij de herdenking. Toch zit er wel een verschil in de wijze waarop ze bij de herdenking stilstaan. Zo volgen lager opgeleiden de herdenking vaker via de televisie dan hoger opgeleiden. Ook in de beleving van 4 mei zijn er dit jaar nauwelijks verschillen.

Verschillen naar etniciteit

De verschillen tussen autochtone en allochtone Nederlanders zijn klein en lijken sterk op de verschillen van voorgaande jaren. Zo zegt 4 mei 10% van de niet-westerse allochtonen niets, terwijl dit bij autochtonen slechts 4% is. Niet-westerse allochtonen vinden het weliswaar even belangrijk dat wordt stilgestaan bij oorlogsslachtoffers, maar de persoonlijke beleving is anders. Men ziet de herdenking vooral minder vaak als een moment waarop stil wordt gestaan bij de gevolgen van oorlog, een moment waarop men zich realiseert dat vrede en vrijheid levens kosten en ervaart minder gevoel van saamhorigheid. Men vindt daarentegen vrijwel even vaak als autochtonen dat het herdenken respect tonen is voor oorlogsslachtoffers. Sterker dan autochtonen denken niet-westerse allochtonen bij de herdenking aan alle slachtoffers, wereldwijd, van welke oorlog dan ook.

Draagvlakdeel

Vieren: 5 mei

Vieren: 5 mei

Draagvlak voor 5 mei

Net als de herdenking, wordt ook de beleving van de viering op 5 mei in de tijd gevolgd. Zo kan worden bepaald of de viering bij de beleving van burgers blijft aansluiten. Onder Nederlanders is al jaren een groot draagvlak voor de viering van 5 mei: 70% vindt de viering belangrijk. Dit draagvlak neemt de laatste jaren wel af. Vooral het aantal mensen dat 5 mei *heel* belangrijk vindt is - net als bij 4 mei - gedaald.

5 mei blijft actueel

Driekwart van de Nederlanders vindt de viering belangrijk voor iedereen, in het bijzonder voor oorlogsslachtoffers. Acht op de tien vinden dat 5 mei ook in de toekomst moet doorgaan. De viering wordt net als voorgaande jaren vooral gezien als een dag om stil bij het feit dat vrijheid niet vanzelfsprekend is. Men is op 5 mei actiever dan op 4 mei: ongeveer de helft volgt 5 mei via de televisie, radio of online en twee derde van de Nederlanders trekt er op uit: men bezoekt in de meeste gevallen een lokale activiteit of een Bevrijdingsfestival.

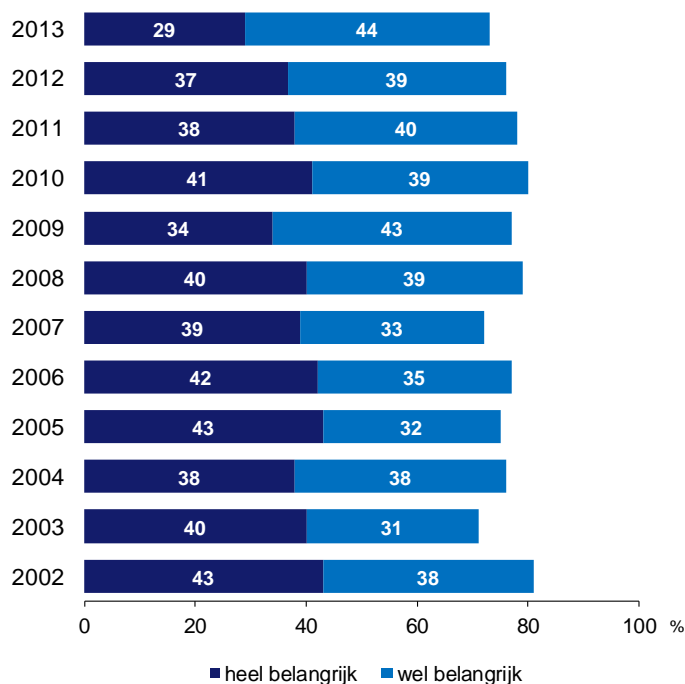
Meer aandacht voor vrijheid

Ook in voorgaande jaren zagen we dat steeds minder Nederlanders op 5 mei de bevrijding van het Koninkrijk der Nederlanden of het einde van de Tweede Wereldoorlog vieren. 5 mei krijgt een meer universele betekenis, waarbij twee derde het leven in vrijheid viert, een onderwerp dat volgens 45% nog meer aandacht op 5 mei zou mogen krijgen.

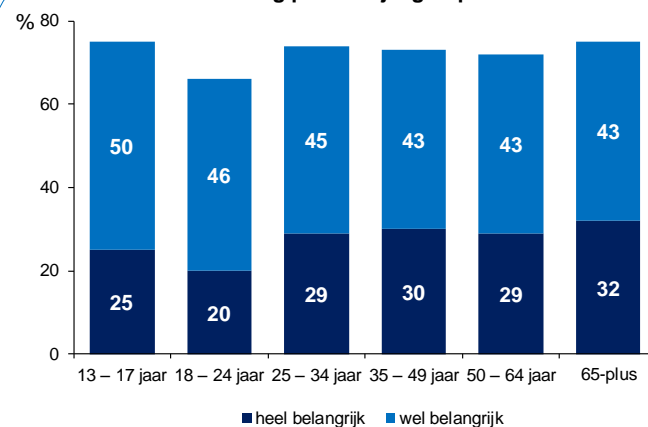
Hoe belangrijk wordt 5 mei gevonden?

Driekwart van het Nederlands publiek vindt het belangrijk dat jaarlijks 5 mei wordt gevierd. Dit draagvlak is minder stabiel dan bij de herdenking op 4 mei en is de afgelopen vier jaren met 7 procentpunten afgenomen. Dit komt vooral doordat steeds minder Nederlanders 5 mei 'heel belangrijk' vinden.

In hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks 5 mei wordt gevierd? (n=925)

belang per leeftijdsgroep

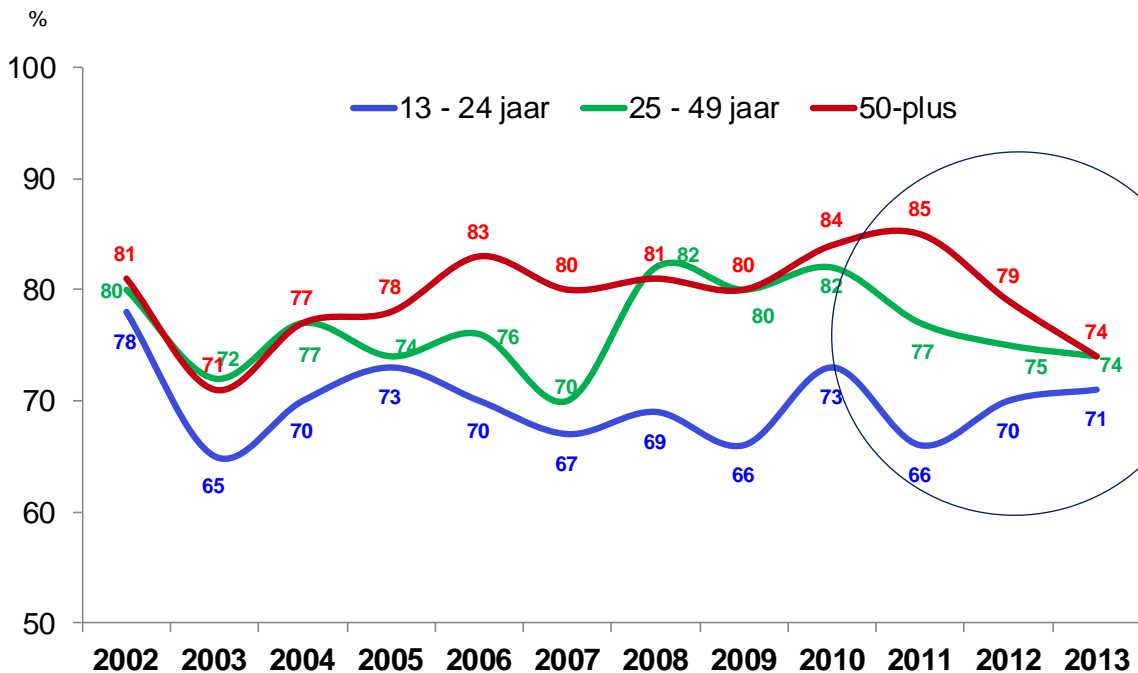

- Jongeren van 18- tot en met 24 jaar vinden de viering minder vaak belangrijk dan de andere leeftijdsgroepen. Anders dan bij het draagvlak voor 4 mei, zijn door de jaren heen sterke fluctuaties te zien in de mate van belang die verschillende leeftijdsgroepen aan de viering van 5 mei hechten. Op de volgende pagina is deze trend weergegeven.

Hoe belangrijk wordt 5 mei door de jaren heen gevonden?

Onder jongeren van 13 tot en met 24 jaar is het belang van het vieren van 5 mei sinds 2011 toegenomen, onder mensen van 25 jaar en ouder is dit belang in dezelfde periode juist afgenomen. Dit geldt in sterke mate voor 65-plussers.

In hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks 5 mei wordt gevierd? (Per leeftijdsgroep, door de jaren heen; percentages (heel) belangrijk; n=925)

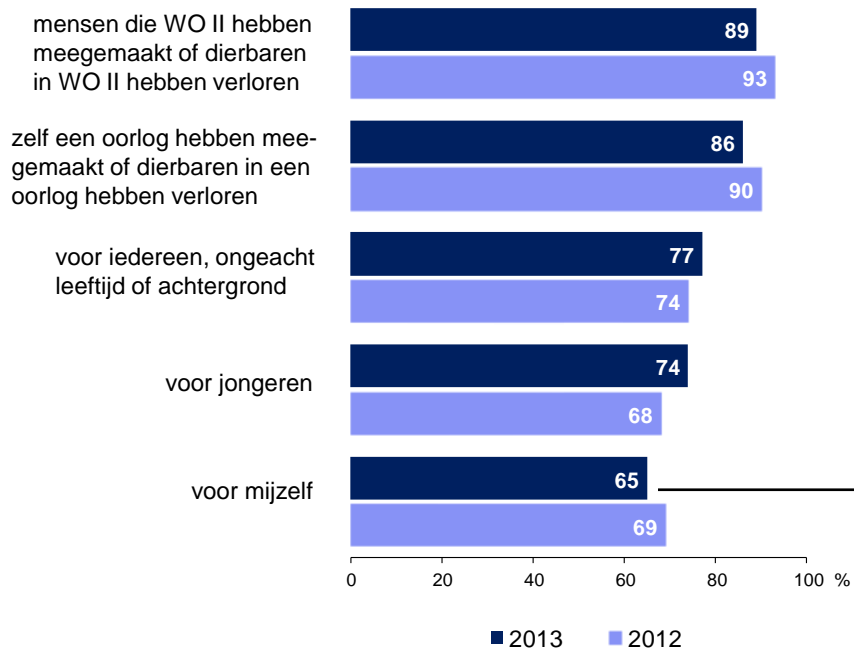

- Onder 65-plussers is het draagvlak voor de jaarlijkse viering van 5 mei al jaren het hoogst. Vanaf 2011 is het aantal 65-plussers dat het vieren van 5 mei belangrijk vindt echter met 11 procentpunten afgenomen.
- Onder jongeren tot en met 24 jaar is het draagvlak voor de jaarlijkse 5 mei viering al jaren het laagst. Vanaf 2011 is het aantal jongeren dat het vieren van 5 mei belangrijk vindt echter met 5 procentpunten toegenomen.

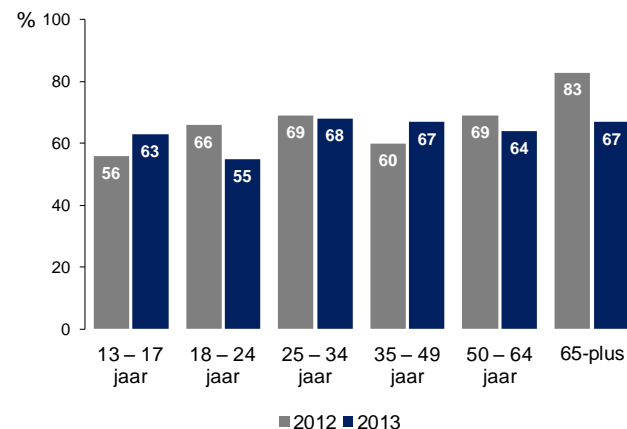
Voor wie is de viering belangrijk?

Men blijft de viering het belangrijkste vinden voor mensen die de Tweede Wereldoorlog zelf hebben meegemaakt.

Hoe belangrijk is de viering op 5 mei voor de volgende groepen? (n=925)

73% vindt de viering belangrijk voor zichzelf. In deze grafiek is deze groep uitgesplitst op leeftijd

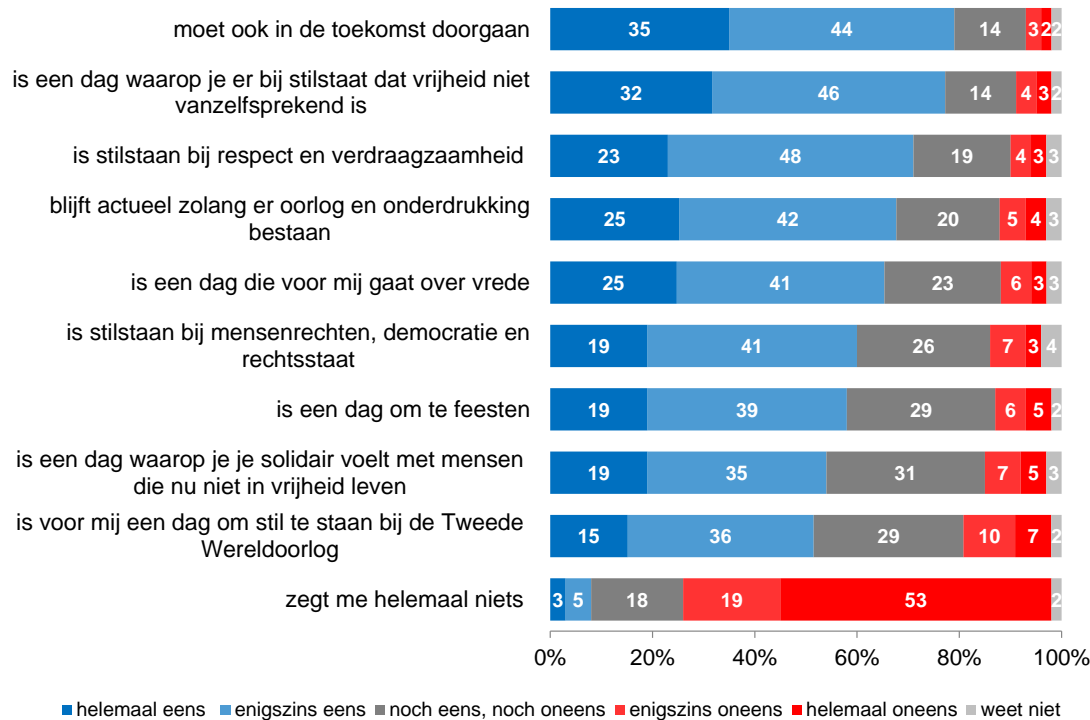

- Ten opzichte van 2012 zijn 50- tot en met 64-jarigen de herdenking minder belangrijk voor zichzelf te gaan vinden.

Wat betekent 5 mei voor Nederlanders?

Acht op de tien Nederlanders vinden dat de jaarlijkse viering van de bevrijding ook in de toekomst moet doorgaan. De viering zelf wordt vooral gezien als moment waarop men erbij stil staat dat vrijheid niet vanzelfsprekend is.

De jaarlijkse viering van de bevrijding op 5 mei ... (stellingen; n=925)

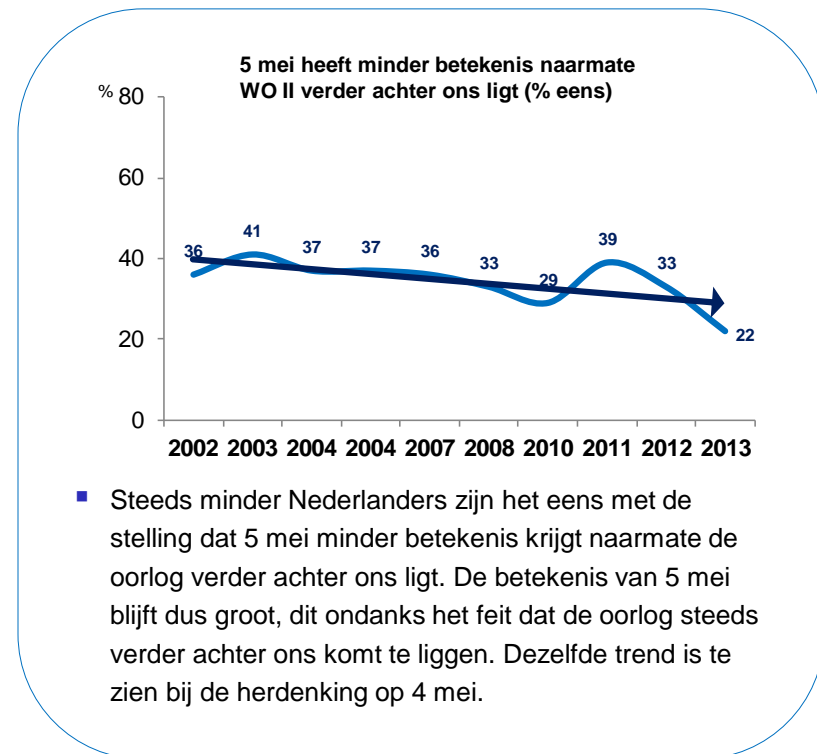
- De Nederlandse bevolking vindt het in gelijke mate belangrijk dat vieren en herdenken in de toekomst doorgaan (79% bij 5 mei en 82% bij 4 mei). Deze percentages zijn vergelijkbaar met eerdere jaren.
- Voor 62% van 65-plussers en 58% van de 50- tot en met 64-jarigen is 5 mei een dag waarop ze stil staan bij de Tweede Wereldoorlog. Bij jongeren is dat minder vaak het geval (47% van de 13- tot en met 17-jarigen en 44% van de 18- tot en met 24-jarigen).
- De reacties op deze stellingen zijn in de tijd zeer stabiel. Ook de verschillen tussen leeftijdsgroepen zijn klein.

Krijgt 5 mei minder betekenis naarmate de oorlog verder achter ons ligt?

Nederlanders blijven veel waarde aan de viering van de bevrijding op 5 mei hechten. Door de jaren heen vinden steeds minder Nederlanders dat 5 mei minder betekenis krijgt naarmate de Tweede Wereldoorlog verder achter ons ligt.

Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende stelling. De viering van de bevrijding op 5 mei heeft steeds minder betekenis naarmate de Tweede Wereldoorlog verder achter ons ligt (percentages eens; n=925)

	13 – 17 jaar %	18 – 24 jaar %	25 – 34 jaar %	35 – 49 jaar %	50 – 64 jaar %	65-plus %	totaal %
2013	14 ▼	27	27	19	26 ▲	19	22
2012	30	35	30	36	29	35	33
2011	39	51 ▲	37	40	38	37	39
2010	33	26	29	29	22 ▼	39	29
2008	34	30	31	33	32	39	33
2007	35	35	38	35	31	41 ▲	36
2004	33	33	35	34	44	38	37
2003	40	47	31	41	50 ▲	38	41
2002	28 ▲ 35 ▼	35	36	33	43	36	36

Viert men de vrijheid of de bevrijding?

De meeste Nederlanders vieren op 5 mei dat we nu in vrijheid leven (66%). Het einde van de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding van het Koninkrijk der Nederlanden worden minder vaak gevierd.

Op 5 mei vier ik: (meer antwoorden mogelijk; n=925)

	13 -17 jaar	18 - 24 jaar	25 - 34 jaar	35 - 49 jaar	50 - 64 jaar	65-plus	totaal 2013	totaal 2012
	%	%	%	%	%	%	%	%
▪ dat we nu in vrijheid leven	64	60	69	69	63	65	66	61
▪ het einde van WO II	35	31	32	31	37 ▲	44 ▲	35	47
▪ de bevrijding van het Koninkrijk der Nederlanden	19 ▼	22	24	23	22	20	22	27
▪ anders	2	2	1	1	5	1	2	3
▪ niets, het is voor mij geen bijzondere dag	15	22	17	18	14	14	16	nvt

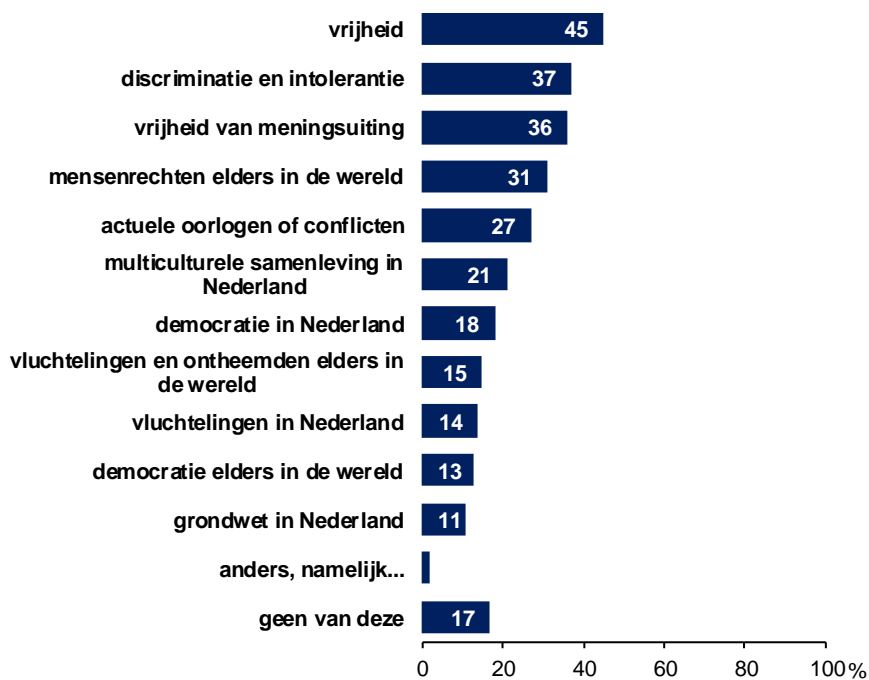
▲ = significant vaker ▼ = significant minder vaak

- In 2012 vierde 68% van de 65-plussers nog het einde van de oorlog (afname van 24 procentpunten). Bij de 50- tot en met 64-jarigen vierde in 2012 65% het einde van de oorlog nog (afname van 28 procentpunten). Een afname in een jaar is overigens te kort om te kunnen spreken van een trend.

Welke onderwerpen zouden meer aandacht moeten krijgen op 5 mei?

Men viert de vrijheid de laatste jaren niet alleen veel vaker op 5 mei, 45% van de Nederlanders vindt ook dat het onderwerp vrijheid meer aandacht zou moeten krijgen op 5 mei.

Welke van de volgende onderwerpen zouden volgens u meer aandacht moeten krijgen op 5 mei? (n=925)

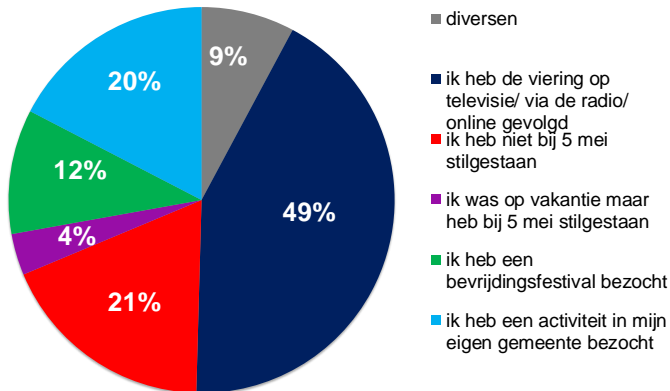

- Ouderen van 50-plus (gemiddeld 46%) vinden vaker dan jongeren van 13 tot en met 24 jaar (gemiddeld 26%) dat op 5 mei meer aandacht moet komen voor de onderwerpen discriminatie en intolerantie. Ook vinden 65-plussers het vaker dan andere leeftijdsgroepen dat meer aandacht moet worden besteed aan vluchtelingen in Nederland (25%) en elders in de wereld (26%).

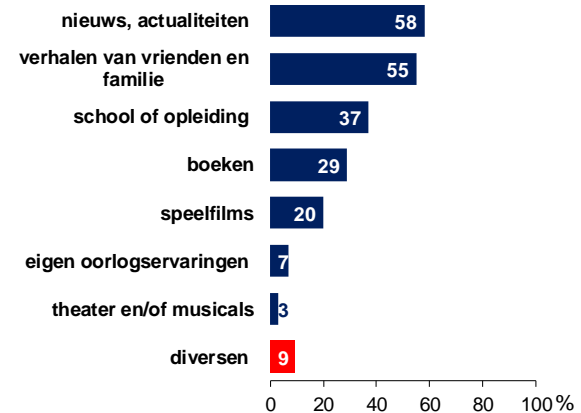
Wat doet men op 5 mei?

Van het Nederlands publiek heeft 79% het afgelopen jaar bij 5 mei stilgestaan. Net zoals vorig jaar heeft bijna de helft 5 mei op televisie, via de radio of online gevolgd.

Op welke manier(en) heeft u het afgelopen jaar aandacht aan 5 mei besteed? (n=925)*

Waardoor vindt u 5 mei belangrijk? (alleen gevraagd aan mensen die 5 mei (heel) belangrijk vinden; meer antwoorden mogelijk, n=684)

- In 2012 gaf 19% aan niet bij 5 mei te hebben stilgestaan. Het zijn, net als in 2012, relatief veel 18- tot en met 24-jarigen dat niet stilstaat bij 5 mei (28% in 2012 versus 33% in 2013). Het aantal 65-plussers dat niet bij 5 mei stilstaat is met 9 procentpunten gestegen (9% in 2012 versus 18% in 2013).

- Verhalen van vrienden en familie spelen vooral voor 50- tot en met 64-jarigen een belangrijke rol (71%), school en opleiding spelen voor jongeren van 13- tot en met 17 jaar een belangrijke rol (51%).

79%

79% van de Nederlanders van 13 jaar of ouder staat op de een of andere manier stil bij 5 mei

* Omdat de vraagcategorieën in 2012 anders werden geformuleerd, is een één op één vergelijking niet mogelijk.

Draagvlakdeel

Onderzoeksverantwoording

Onderzoeksverantwoording

In het kader van dit onderzoek zijn twee enquêtes uitgevoerd. De beleving van de lokale herdenking en viering door burgers is in kaart gebracht met een online enquête onder n=925 burgers van 13 jaar en ouder. Het veldwerk voor deze enquête is uitgevoerd van in de periode van 1 tot en met 12 februari 2013. Er is gebruik gemaakt van de steekproefbron TNS NIPObase. De respondenten in dit panel zijn geworven door Veldkamp en TNS NIPO, dus niet via zelfaanmelding. Voor deelname aan het onderzoek zijn in totaal 1.350 respondenten benaderd. De respons lag op 69%. De steekproef is gestratificeerd getrokken, zodat ongeveer even veel waarnemingen zijn gedaan per leeftijdscategorie. Op die manier kunnen per leeftijdsgroep uitspraken worden gedaan. Om ook over de bevolking als geheel uitspraken te kunnen doen, is een herweging uitgevoerd op de kenmerken sekse, leeftijd, opleiding, grootte huishouden en regio.